

Amerika-rejsen

- en indledning til Søren Lolks breve og fotos

af Erik Hansen

I denne årbog bringes første del af Søren Lolks beretning om hans Amerika-rejse i 1903 og samtidig illustreret med hans egne fotografier. Beretningen er en transskription af de breve, han sendte hjem, og som han beder om må blive gemt, da han ikke nedskriver andet på sin rejse.

Brevene har ligget i vort arkiv i mange år og blev omsat til maskinskrift allerede i 1982. Siderne er meget tæt beskrevne, og det har været forholdsvis nemt at følge rejsens forløb ud fra ophold og datering. Tilsyneladende er ingen breve gået tabt, da der ikke er konstateret »huller« i beretningen.

Som brevene er bevaret, liggende i et bundt, er de svært tilgængelige og meget følsomme over for slid ved gentagen brug. Derfor blev de afskrevet, og kopier indsat i et ringbind sammen med fotos fra de bevarede negativer. Dermed kan rejsen studeres i sin helhed af andre og uden fare for slid på det originale materiale. På denne måde kom den også til at danne grundlag for kapitlet »Amerika-rejsen 1903« i Valdemar Jensens bog om Søren Lolk.

Breve og fotografier kunne vel nok have fortjent at blive udgivet som et særtryk nu i 100-året for rejsen, men det ville så tillige have medført en økonomisk risiko. Årbogsredaktionen mener dog, at beretningen med Søren Lolks egne ord og billeder fortjener at komme frem fra arkivets hylder til glæde for andre og har derfor valgt at lade den trykke her i bogen. Men den må deles på grund af længden, således at den afsluttes i en kommende årbog. Kun en supplerende tegnsætning samt enkelte rettelser og forklaringer er foretaget. Bortset fra kortet er det Søren Lolks egne motiver, der illustrerer beretningen og med hans egne billedtekster. I forhold til

kapitlet i Valdemar Jensens bog er fotografierne næsten de samme, da vi jo må udvælge de bedste og mest velbevarede, men her i årbogen illustrerer de hans egne ord.

I Søren Lolks lille fotoregister har han noteret ialt 86 motiver fra rejsen derovre, alle på glasplader i størrelsen 13 x 18 cm., så dette antal må han have haft med hjem. Af disse findes der i dag bevaret 44 stk. i arkivet – de manglende har nok ikke kunnet klare skiftende opbevaringer igennem de 100 år. Det må også betragtes som lidt af en bedrift at rejse så langt med de tunge glasplader, kamera, trompet og al anden bagage – uden at det følsomme materiale gik i skår! Ifølge beretningen har han da flere steder måttet bære det hele med sig, når han besøgte nogle af de afsides boende Tåsinge-folk.

Læserne vil også fornemme, at han opsøgte mange af udvandrerne fra sin hjemegn, og at rejseruten var lagt således, at han kunne få besøgt flest muligt.

Men nu har de 100 år, der er gået siden da, lagt et slør over, hvem de egentlig var, og hvilke slægter her på øen de kom fra.

I tilknytning til den maskinskrevne beretning har Svend Højte, ud fra sit arbejde med at optegne Tåsinges slægter, knyttet nogle oplysninger til en del af personnavnene. Interesserede vil kunne studere disse i arkivet, og vi skal gerne være behjælpelige med at udrede, hvem nogle af de nævnte personer kan være.

Søren Lolk fortæller bl. a. om Per Nielsens Anders, som han opsøgte i Ludington, Michigan. Hans forældre boede i huset nuværende Vornæsvej 59. Hans moder blev kaldt Karen (Højstens) og var søster til Gertrud (Højstens), som Søren Lolk senere på rejsen besøgte i Portland, Oregon på U.S.A.'s

vestkyst. De var født i et af husene bag Vornæs Skov (Vornæs Skovvej 22).

Havde Søren Lolk skullet foretage sin rejse blot 3 år senere, ville han have fundet Anders i Portland, hvortil han da rejste og senere blev en anerkendt snedker og musiker. Disse oplysninger er kommet til arkivet via Eric Mickelsen, der drevet af interessen for at kende sine danske rødder, nu i sommer har besøgt os for 5. år i træk. Han er et af Gertrud (Højtens) oldebørn. Af ældre i familien er han blevet fortalt, at Søren Lolk havde været der på besøg. For et par år siden sendte Eric Michelsens far 3 bøger til arkivet, hvori der

fortælles om de danske udvandreres liv i staten Oregon, og deriblandt nævnes også Per Nielsens Anders.

Sammen med mange familieoplysninger, kopier af fotos og avisudklip med nekrologer m.m. giver det os nulevende et billede af nogle af dem, der forlod Tåsinge og rejste til det store ukendte land i vest. Men de glemte aldrig deres hjemstavn og minder, og fotografier blev bevaret gennem de efterfølgende slægtled.

Derfor opfattes afstanden tilbage til år 1903 ikke som 100 lange år – god fornøjelse med Søren Lolks rejse!

Søren Lolks Amerika-rejse 1903

Beretninger i breve til hjemmet på »Vejlegaarden« - del 1

Liverpool d. 19. Mai 1903.

Kære fader og alle derhjemme!

Vi nåede i aftes Parkeston, den nærmeste by på Englands kyst fra Esbjerg. Om natten kørte vi over England til den modsatte side mod Amerika, Liverpool. Her til ankom vi i morges kl. ca. 7 og går her fra i morgen kl. ca. 8 med en stor oceandamper. Her i Liverpool har vi det storartet, men førend jeg fortæller om livet her, skal jeg fortælle lidt om rejsen til England.

Rejsen til Esbjerg gik muntert, jeg blæste undervejs på toget alle de melodier, jeg kan; da vi kørte over Jylland: »Jylland mellem tven- de have som en runestav er lagt«. Der var 40 svenskere med på toget, så jeg blæste også de svenske sange, jeg kunde. Svenskerne viftede ud af kupevinduerne og råbte, at det var »triv- veligt«.

»Nu siger vi farvel til Fyn, til Jylland, til gamle Danmark«, sagde nogen af mine rejse-

kammerater efter hånden, som vi kom frem og vilde nok være ved, at der var noget røren- de ved således at sige for bestandig farvel.

I Esbjerg ventede vi et par timer, så jeg fik tid til at tage en plade af alle fiskekutterne i Esbjerg havn. Der lå 118 sådanne små to- mastere med petroleumsmotorer pakket tæt sammen, så de vandrer fra den ene til den anden og helst skal gå ud på en gang. Du har vel nok set dem.

Vi kom så ombord på »det forenedes« dam- per »N. F. Fjord«, og jeg gik ombord, og det var en god landmand, vi skulde bo hos et døgn, som det varer at sejle til Parkeston i England.

Det gik så lystigt at begynde med. Jeg blæste horn, og de ombordværende sang med; det varede ikke længe, inden svenskerne samlede sig sammen og sang så dejlige fler- stemmige sange, at jeg snart stak hornet ind. Således gik det langt ud på natten; men vi kom længere ud, og søen gik højere. Vi begyndte at se os om efter natkvarter og noget

»mat«, som svenskerne siger. Mat fik vi også. Store bakker rugbrød blev båret ned i skibets underjordiske huler, stillet på et bord af simpel slags. Der var intet lys ved bordet, men kun et længere borte under loftet, så at de omkringstående bestandig stod i skygge. Vi fandt dog lidt margarine, ost og pølse, som vi kunde lægge på af efter behag. Til alle sider omkring dette bord stod to lag høje køjer klods op af hinanden, de er lavet af jærnrør, en madrasse og et sjal. Til de ugifte mandfolk var der sådanne to underjordiske huler. I den underste var der en styg lugt, som blev forfærdelig, efter hånden som de begyndte at kaste op. Takket være mine flere par bukser, mine flere skjorter kunde jeg »hytte« mig (Tåsinge udtryk: at kunne holde varmen) at sove i læ på dækket til kl. 3 om natten, da kravlede jeg også ned i den mest overjordiske af hulerne og trak noget af et sejl over mig. Kaffen, vi skulde have, er ikke god, men jeg tror, at selv i England forstår de ikke at lave kaffe efter en dansk gane.

Vi får her på liniens hotel rigtig godt med kost og vældige skåle af kaffe, men vi kalder det nu vaskopvand. Op på dagen blev jeg helt søsyg og lå på ryggen på dækket, til vi igen kunde se land, England.

Af mit selskab var kun jeg og Morten Bylou rigtig søsyge. Clausen fra Vårø er en hel svend til at falde i slag med det hele, han er en ren natur mand, han kunde sætte den ene mellemmad ned efter den anden på skibet og sove midt i alle de menneskelige vulkanudbrud i lugaret. Den lille bredskuldrede Clausen skal nok falde i slag, hvor han kommer hen.

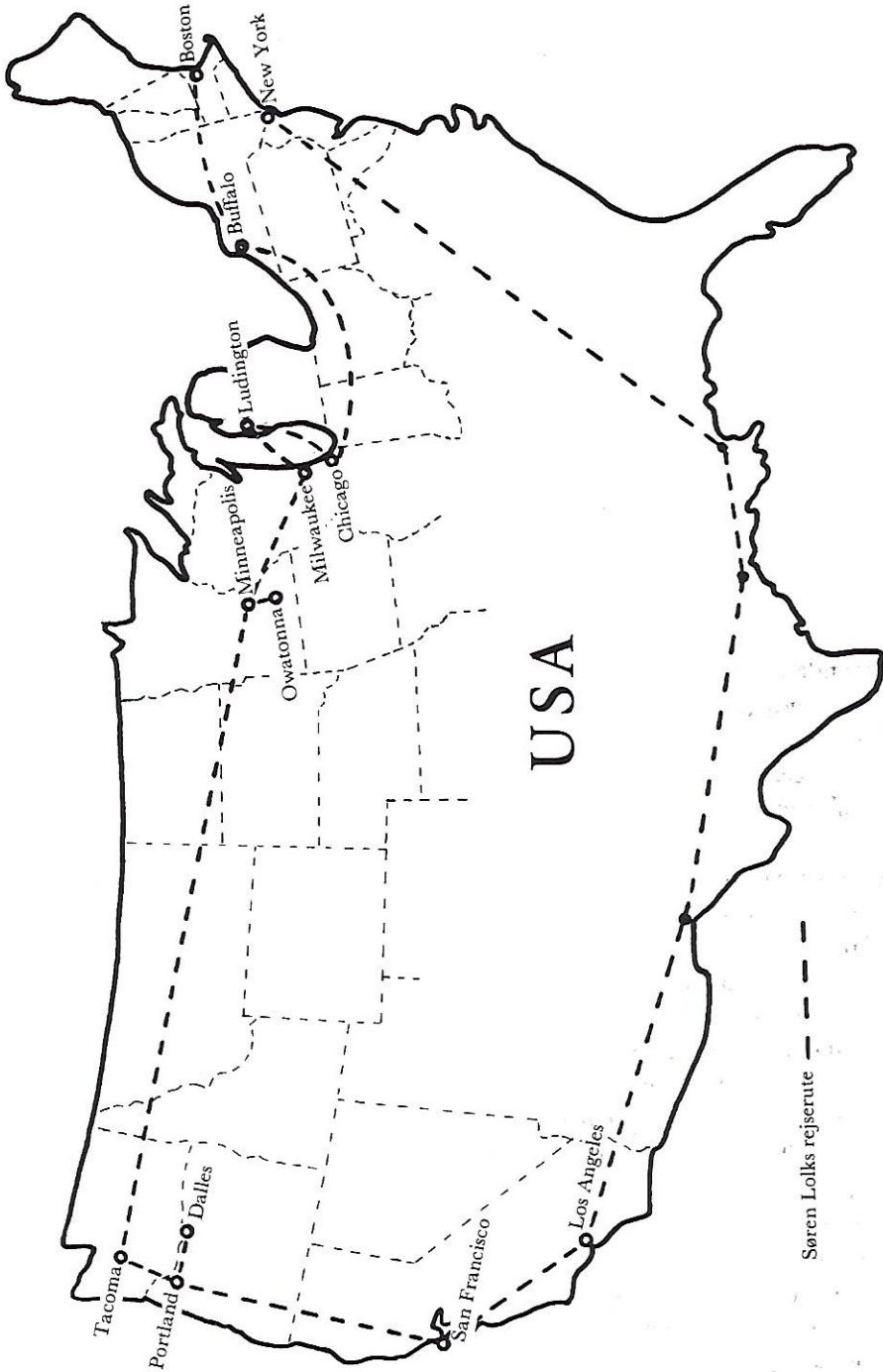
Svenskerne sang ikke, og jeg blæste ikke den dag. I hver en lun krog og midt på dækket lå masser af søsyge folk og krøb sammen. Højte klarer sig også brilliant med søen. Han og jeg kan omtrent lige meget engelsk og skal begge kun til Chicago. Miss Thomsen fodrede vi søsyge med syltede pærer, men vi kunde ikke have dem i os. Hun fejler intet.

Jeg er ked af, at vi skulde køre tværs over England om natten. Toget gik kl. ca. 11 fra Parkeston, men var så meget forsinket, at vi først nåede Liverpool op ad formiddagen. Det engelske landskab, jeg således så fra kl. 4 1/2 af, var interessant. Over alt var næsten græs med græssende broget kvæg, skidtgrå får og heste, som gå ude hele natten. Der var skovrigt og masser af hegn og fritstående træer. Hegnene får lov at vokse sig til store træer. Markerne var næsten ikke større end kalvehaven. Jeg så ingen landsbyer og kun få huse, så jeg tænker, det har mest været store gårdes jorder, vi har set. De små huse, vi så, var af røde sten og mest med to etager, det kan jo være, de har fårestald underneden. Landskabet var blødt bakket med mange små åer, der var tåge over. Jeg synes, det var smukt, thi det landskab, vi så, lever mere sit eget liv end det danske.

I Liverpool kom den ene store overdækkede vogn, charabancer forspændt med to eller tre heste, jagende efter den anden og tog 20-30 stykker af os hen til Cunard-liniens hotel. Det var som at komme fra svinestien til et ordentlig hus, her var store bekvemmelige vaskerum og wc-er. Her var store fællesværelser, men med rene senge med lagner og tæpper til hver. Klipfisken, vi fik, var god, kun kaffen duer ikke.

Middagen fik jeg ikke, thi jeg var gået på nogle store museer her. Der traf jeg to ældre englændere, som viste mig omkring. Sproget gik det udmærket med, vi kunde godt forstå hinanden. Jeg tænker ikke, at sproget vil volde mig videre vanskeligheder. Jeg så et stort etnografisk museum (blandt andet Byrons støvler og barnetøj). Jeg så en stor musikhal, St. Georgshal. Mest interesserede mig malerisamlingen, som dog ikke måler sig med vor, men jeg fik der igennem lidt kendskab til engelsk kunst. De har glas for det hele. Jeg sender et kort af et af de malerier, jeg syntes om.

Vi har haft det rigtig godt her i Liverpool. Som Højte siger: »Som hjemme i vor moders sofa«. Vi har sovet rigtig godt i nat, og til mor-

gen skal vi ombord på den store damper til Amerika, »Saxonia«. I aftes svang vi emigranter os lystig i flisegården efter en harmonika. Her er piger, jenter og flikaer.

Kærlig hilsen til eder derhjemme.

Vi er godt et par tusinde mennesker her, som skal med.

Mon jeg fik skrevet som udgift de 20 kr., som jeg betalte Skårup for roefrø.

Ulykkesforsikringen!

Søren.

Min adresse skal jeg sende, når jeg kommer til Amerika.

*Atlantehavet nær New Foundland
d. 27. 5. 1903.*

Kære Fader og Broder!

Vi nærmer os nu stærkt Boston, at jeg allerede vil begynde at skrive i dag. Jeg tænker, vi når land i morgen formiddag. I morgen er det Thorsdag, rejsen over Atlanterhavet har altså varet ca. 9 dage. Jeg tænkte, jeg skulde have lært det halve engelske sprog på rejsen, men det slog ikke til, thi det er kun først de 3-4 sidste dage, at jeg har befundet mig så vel, at jeg har haft læselyst. Ingen af os har været sådan syge på Atlanterhavet, at vi har kastet op, men smagen i munden har været noget væmmel. Kun et mindre antal af de øvrige rejsende har kun heller denne gang været søsyge.

Frk. Thomsen er den eneste af os, der har været rigtig i sit es, dog i dag havde hun for første gang et tilfælde og faldt om på dækket, men straks efter tog hun en plade af en svensk flika, som mine kammerater synes, jeg holder mig lidt rigelig til. Frk. Thomsen har vist nok øje for min fætter Kristian, som har større greb på at omgås (underholde) damer, end jeg har set ham an for.

Der er en anden frøken fra Mors, som også lider ham. Kristian lider hende bedre, hun er

også en dejlig en med hede øjne. Alt sådant noget bliver der selvfølgelig intet af, det er blot tidsfordriv, lig det at ryge tobak. Disse 2200 ombordværende skal jo have tiden til at gå. For dem, der driver det til kæresteri, er der en snild måde at få sig et lysthus, de trækker et tæppe over sig og agerer enten sovende eller søsyge.

Mand og mand imellem tiltaler vi hinanden med du. Her ombord kunde være behageligt, når blot vi havde den fornødne dannelses. Vi har hver en trækøje med madras, en hovedpude og et godt tykt tæppe, som jeg ikke har mærket noget utøj i. 3die klasses køjerne ligger et par etager nede i skibet. Der, hvor alle de ugifte mænd ligger, er egentlig et eneste stort rum, men det er dog adskilt ved brædderum, således at hver 16 køjer er rum for sig, 8 køjer under og 8 over. Der kommer lys fra de mange små køjer og fra små elektriske lamper, som brænder altid. Jeg gruede for, hvis det skulde have bleven så dårligt vejer, at vi alle var bleven jaget fra dækket der ned. Det skete dog ikke, endskønt det blæste godt de første dage og var en storm i Søndags. Pigerne har bedre sovelejligheder end os, og de gifte har det endnu bedre. Især har de den fordel at bebo midten af skibet, som næsten altid går støt. I hvert fald når det er modvind, som vi stadig har haft.

En af fordelene ved 2. og 1. klasse er jo, at de har midterskibet og det øverste af det. At de har det luftigt og rummeligt, ikke som vi andre har en fornemmelse af at leve i en bikube. Eller værre end en bikube, thi bierne arbejder jo til fælles bedste, selv om det går udover andre. Der spises på mange forskellige steder på skibet, men der må dog altid spises i mindst to sæt. Trængselen er da stor, den er ikke større blandt grisene i hjørnehuset, I ved. Mindst en time før maden fæses, er alle borde besat.

Om morgenen får vi f. eks. kaffe med store stabler godt hvudebrød (så altid havregrød med en smule mælk), som vi selv kan smøre så

Atlanterhavet.

meget på, vi vil. Så får hver et tallerken med kød eller fisk, som er rigtig godt.

Kl. 12 er det middag. Da får vi igen i de store spølkummer en tynd ret suppe eller ærter, altid en god portion kød og kartofler eller fisk og hvert et lille tallerken dessert risbudding med lidt æble i eller så, eller appelsiner.

Til aften får vi the i spølkummer, en kød- eller fiskeret samt de store stabler franskbrød. Foruden smør til brødet er der også rød marmelade eller appelsinmarmelade, den slags er dog straks reven bort af de nærmest siddende. I det hele taget når vi ikke var flere end at forretningen kunde overses af de talrige stuvarter (opvartere i hvide korte trøjer), og vi så ikke havde så megen lighed med svinene derhjemme, så kunde enhver født på landet ikke forlange mere eller ønske at rejse på andet end 3. klasse. Men vi teer os, som var vi en klasse helt uden for menneskeheden. Et stykke med smedekonens salte pølse er derfor en herreret.

Atlanterhavet d. 28. 5. 1903.

Den svenske flika fortæller mig, at det ikke er stort bedre inde hos dem. Hos de gifte med børnene er kost og alting bedre, thi de er ikke så mange i deres afdeling.

Jeg tænker ikke her er mere end en 30 danske, langt den største part er svenske og norske (som ikke er kostforagtere).

Ved Quenstown (Irland) kom der 300 irlændere ombord. De ligner vi andre, i det hele taget ligner vi jo snart alle hinanden, snørestøvler, flade kasketter, billige overfrakker med rynkede fløjlskraver. Mere morsomt var det for en fotograf, når vi ikke var så ens.

Her er nogle få jøder, som er noget for sig, skønt de har af jaske klæder som vi andre. De spiser ikke kosten ombord, de sætter let et hvedebrød til livs blot ved at krydre det med et stykke løg.

Også finder jeg menneskene ens at tale med, så lidt interessante, men størsteparten har jo heller ingen steder været før, ingen ting set og ingen videre ting tænkt. Heller ikke dem, der kommer ud iblandt os fra 2. klasse, interesserer mig. Dog jeg kender jo kun et mindre tal.

Her er 4 finske karle, som er rømt fra russisk tjeneste, de har roet i åben båd over den finske bugt.

Morsomt er det at se på alle børnene, af hvilke her ikke er så få, de har forlængst glemte, at vi er på søen og fortsætter legen på det aller kraftigste. Med det fine vejr, det har været de sidste dage, går der også halve dage, at vi ældre også forglemmer, at vi er på søen. I går var havet så stille, at det næsten kunde kaldes havblik, og gamle amerikanere, som har rejst over flere gange, sagde, at de aldrig havde set Atlanterhavet så roligt før. Dejlig var det, solen sank ned i havet om aftenen.

Her er summen af forskellige sprog, uforståeligt for os, som højrøstet tale ved et kyn delmissegilde, dog er der to-tre engelske ord, som alle kan sige, og som selv de største af pattebørnene råber af fuld hals. Når de engelske stuvarter ikke kan komme til for os, råber de og skyder efter på os: »Get on the dæk; go on!« (Gå op på dækket! Gå an!) Alle råber nu disse ord i munden på hinanden. Opstår der lidt misundelse over et kødben, så formilder det straks, når vedkommende slughals råber: »Op på dæk!«. I går blev vore kopper efterset, ved sådan en lejlighed skal vi passere gennem en lang, smal gang. Mange holder ikke af den slags ulejligheder, hvor luften hurtigt bliver kvalm; men al den råben »op on the dæk« satte humør i det hele.

Her er rygeværelse ombord med mange borde, hvor der spilles meget kort. Her sælges også en masse øl, skønt det er meget dyrt, over 46 øre for en bajer. Anden spiritus sælges ikke.

I familiernes spisestue står et klaver, hvor jeg spiller lidt engang imellem. Der er nogen stykker iblandt os, der kan spille klaver, men ikke mange. Ellers fører folk med sig alle mulige instrumenter.

Dansen går flittigt på dækket efter harmonikamusik. Særlig morsomt er det at høre og se på en sjællænder, der danser med i det, han spiller. Der til er der en anden sjællænder, en typisk sjællandsk bondekarl (lille spidsnæset

fregnet med stiv hat). Se ham og en københavnerinde buledanse er morsomt.

Her er ombord en falleret cyklehandler fra Svendborg. En flot fyr er han (især på 3. klasse) en storartet sangstemme har han, og hans lige til at omgås damer har jeg endnu ikke set. Skønt kritiske damer ser jo straks, hvad han indeholder.

De sidste dage er gået hurtigt for mig. Jeg har truffet en flika fra Helsingborg kanten, som jeg ville ønske, at Thosinge ejede mange af, i det mindste en, så skulle det første, jeg ville gøre, når jeg kom hjem, være at bejle til hende. Nu er der ingen sådan, og om to dage ser jeg formodentlig aldrig denne vakre, kloge flika mer. Kun en pige i København har jeg en gang truffet lige så flygtigt som denne flika, med hvem jeg kunne tale så let og længe og følt et nært slægtskab i tankegang. Jeg tænker, at kun den vakre flikaen og jeg er de eneste højskoleelever, hun fra Hvoland højskole i Sverige. Hun hedder frk. Nordfeld, hun er så stolt over sit navn, thi hendes fader var sådan en snyg mann, der blev ottisyv år, som har været afbildet i »Hver 8. dag«. Hendes bedstefader var trægårdsmester på en herregård og hed Nielson, den svenske konge syntes så godt om gartner Nielson, at han gav ham navnet Nordfeld. Det er så ryseligt triveligt et navn.

Dog jeg får skynde mig at slutte af, ellers vejer brevet for meget.

Når vi står og ser ned af skibssiden, er det omtrent som at se ned fra husrygningen, og det skal være over 100 favne langt. To sådanne ville let gøre bro mellem Vindeby og Svendborg.

Torsdag eftermiddag kom vi i havn i Boston. Havde det ikke været så diset, havde vi bedre kunnet se det smukke indløb. I indløbet ligger en mængde små bitte holme, nogen med kanoner på.

Jeg har ikke frosset en eneste dag på rejsen, men sikken en varme, der slog os i møde, så snart vi kom til Boston. Vi nåede dog først at komme af skibet næste middag. Ved landstig-

Boston d. 1. Juni 1903.

ningen måtte vi gennemgå et grundigt forhør og have pengene eftersat. Sådan ind og udlosning af os selv, er sande trængselsdage, ikke fordi at vi ikke kommer, hvor vi skal, thi det er lige så sikkert, som om vi var en flok kvæg, der skulde forsendes, men det er trængselsdage, fordi det vare så længe at få os ekspe-deret i det, vi går op i tusindvis.

Alene af, hvad jeg nåede at få at se af Boston livet i aftes, troer jeg, at rejsens omkostninger og besværligheder nok vil blive betalt.

Her i Boston skulde jeg have haft Jens Skovfoged, men ikke på Atlanterhavet. Her er varmt, kaffe og tvebakker.

Atlanterhavet (Boston)

Jeg tænker, vi bliver her i Boston et par dage. Det er i dag fredag over hele dagen til minde om de faldne krigere. Det kaldes »decorationsdagen«, folk drager ud til gravene og decorerer dem med grønt.

Vi er tørnet ind på et svensk missions hotel, hvor der er billigt, men der er den uheldige side for turister, at vi skal i seng præcis kl. 9. Jeg tænker vi flytter et andet sted hen af den grund.

Næste gang skal jeg skrive om Boston.

Så vil jeg gerne høre fra eder, hvordan det går med kæresteriet, bedrift og maskiner med skibets itakling og hvis I har hørt noget fra svogerens o.s.v.

NB. Kornet står vel godt.

Min adresse er: Søren Lolk Sørensen
Højskolehjemmet 3925
Michigan Aw.
Chicago Ill.
North America.

I skal ikke vente ret længe med at skrive.

Kan Margrethe ikke skaffe mig Kristine Svegårds adresse hos Lars Svendsens ved Lundby Mølle.

Kærlig hilsen til alle på Vejlegård.
Søren. 30. 5. 1903.

Vi blev alligevel på missionshotellet i alle tre dage, thi når vi har trasket om i byen den hele dag, er vi trætte nok til at gå i seng kl. 9. Det er ellers et underligt fængsel at være på, her bor for uden os, emigranter som er i forvaring, fordi de ikke har deres sager i orden, derfor må vi lukkes ud og ind af værtinden (svensk). De to af dagene, vi har været her, har været helligdage. Om lørdagen var det jo helligdag i anledning af de amerikanske krige. Jeg fik ikke så meget at se af stadsen, som jeg ville, thi vi bliver noget ufri ved at rejse 5-6 i flok. Jeg er glad ved, at jeg snart skal rejse ene, thi der spares både tid og penge derved. Dog ved ordning af billetter er det godt at have tolk med, der er sproget mægtig (Kristian og en norsk amerikaner). For gamle amerikanere er det også en ubehagelighed at have sådan en hale efter sig af ikke befarne folk. Kristian er dog meget hjælpsom. Således har han haft en hel del renderi med før omtalte Miss Christensen. Hun er fremdeles ikke kommet af skibet; thi kæresten, hun skulde rejse over til, var ikke ved hendes ankomst, og da Kristian næste dag fik ham ledt op, viste det sig, at han var et for-drukken subjekt. En dansk præst, som tager sig meget af emigranter, tager sig af hende. Kristian mener dog, at hun skal nok få lov at komme i land (hun er af anden klasses passagerer).

Her er en mængde negre og halvnegre i Boston. Decorationsdagen hørte jeg flere halvnegerofficerer holde tale på en stor plads foran rigsdagsbygningen. De priste vel slaveriets ophør, jeg forstod dem ikke.

Jeg så forskellige museer, som dog ikke kan måle sig med, hvad vi har i København. Der er et vældigt Bibliotek, som er frit for fattige og rige, hvor litteratur haves fra alle lande, og hvor alverdens blade findes (4 københavnske blade).

Der er dejlige parker i Boston, men det jeg synes var det morsomste, var gadelivet. I de

store fine gader er en sand trængsel. I de italienske kvarterer ser vi konerne på trappen. Børnene tumler ganske forskrækkeligt på gaden. Vi må selv se at undgå at få deres bolde, de spiller med, i nakken. Missionærer præker på gaden, synger og spiller lig Frelsens Hær hjemme; der handles og skrives. Mændene står i store partier på gaden rygende og snakkende.

På hvert hjørne af gaden er der ølforretninger og billardsaloner. Man kan også i ølforretningerne få forskelligt at spise enten stående langs den lange disk, eller hvis der ikke er så overfyldt siddende på den række runde kontorstole, der står langs med disken. Den amerikanske nationaldrik hedder iskrem. Den består af en stor sød flødeklump, der kommer i et stort glas, derpå kommes is-sodavand og citron eller jordbærsaft, eller hvad man forlanger. Man spiser drikken med nogen meget langskaftede skeer, og det sidste tynde suger man til sig igennem lange pennefjedre. Det er usundt at drikke iskrem på anden måde, da det er en meget kold drik. Jeg har aldrig fået noget, der smager så godt, synes jeg, men det koster også en 37 øre i danske penge, men her regnes det jo kun for en 10 øre.

Amerika er et dejligt land at rejse i, når bare de danske penge havde samme værdi som amerikanske, 18 øre i danske penge regnes her for en 5 øre. Det er svært at huske, når vi har givet en sådan 5 øre ud, er 18 danske gået. 5 centen er næsten den mindste skilling, noget kan fås for. Kost og logi kan fås for 2,25 øre.

Nu vil jeg ikke skrive mere om Boston, thi livet der ligner noget det her i Chicago.

Det varer os en 36 timer at køre til Chicago. De amerikanske jernbanevogne er store, har magelige stole med bløde hynder. Der er dejligt drikkevand i hver vogn samt closetter. Vi måtte skifte tog nogen gange, men det er ingen sag at rejse rigtig alligevel; thi enhver rejsende bliver stukken en billet i hatten, så konduktøren bestandig kan se, om enhver rejser den rette vej. Ved hver skifte-

plads er der et helt personale, som råber og peger den vej, vi skal igennem labyrinterne.

Det var en dejlig køretur til Chicago. At der køres så meget hurtigere end hjemme, mærker vi ikke stort til. Vejen, vi kom til Chicago, er noget mere nordlig end de fleste rejser. Jeg syntes, landet var næsten ikke opdyrket græsbund, der er kommet op af sig selv. Skov og træer var der masser af, men det var mest kratkov og unge træer, måske er de gamle hugget.

De få dyrkede marker, der fandtes hist og her ved de enkelte træhuse, så kummerlige ud. Det trænger vist til at blive drænet; thi det var to-kaststykker, jeg så. Når vi kører i susende fart 1 1/2 dag og ser landet ikke er dyrket, forstår vi, hvor et menneske, som er født i Amerika, må føle sig stolt af sit store fædreland, som siger: kom og dyrk mig! Et stort fladt skovrigt, græsrigt, vandrigt, noget stenet, magert og ubeboet land var det indtryk, jeg fik.

Vi kørte fra Boston om eftermiddagen, og næste morgen var vi i en by, der hedder Buffalo, nær ved Niagara vandfald. Jeg var bange, for at jeg ikke skulde få Niagara at se; thi mine kammerater brød sig ikke om at gøre noget for det, men heldigvis måtte vi stoppe i Buffalo en halv dag, så der blev god tid til at køre de 6 danske mil ud til de vældige vandfald. Jeg tog 3 plader af det, som blev temmelig gode. Der vælder 3 1/2 million tønder vand 80 alen ned i hvert minut.

Næste formiddag kl. 7. ankom vi til Chicago. Der tog vi afsked med Kristian Sørensen og Hans Clausen (Morten Bylou samt frk. Thomsen var allerede taget fra os i Boston). På Chicago station var Valborg Højte og tog imod Hans Højte og mig. »Jernstøberen« ligner godt nok sig selv, hun er en høj staselig amerikansk dame. Hun skaffede os og vort tøj hen til doktor Carl Nielsen fra Troense (vist lidt af deres familie). Der blev vi modtaget på det allerbedste af doktoren og hans indfødte amerikanske kone.

Fra Niagara vandfaldene.

Fra Niagara vandfaldene.

Hos dr. Nielsen fik vi frokost og middagsmad, og han hjalp at få logi, ikke på Højskolehjemmet, som var optaget, men på et lignende sted, som hedder »Dansk ungdoms hjem«. Dr. Nielsen er en mand i 50'erne, han har arbejdet sig op og studeret sig frem herovre, efter at det nok var gået dårligt med forretningen hjemme. Han er ikke rig, men han har et dejligt hjem med to dejlige små børn. Det er et held at træffe sådanne dannede og oplyste folk, som kan sætte os lidt ind i amerikanske forhold og sige os, hvad vi bør se, når vi kommer til verdens mægtigste by, hvor en gade kan være ca. 8 danske mil lang.

Her har jeg set verdens største slagterier og fineste heste-forretninger. Pladsen hedder på dansk Stokgården eller Kvægtorvet. På et af de fire slagterier, jeg var inde at se, »Svifts«, fortalte vejviseren, at de slagter 1000 svin færdig i en time, 9000 svin bliver der slagtet hver dag samt 3000 kreaturer på dette ene slagteri; som endda ikke er det største af de fire. Der skal også kød til, thi amerikanerne er stærke kødædere. De skulde have noget mere ske-mad, siger dr. Nielsen.

Der i »Stokgården« er vældige hestehaller, hvor en enkelt mand har en 150 fine køreheste, der bliver plejet, som var det kongelige stalde.

Så er her de vældige ekviperingsforretninger, hvor alt kan fås mellem himmel og jord, hvor flere tusinde er travlt beskæftiget med at betjene folk. I en sådan kæmpe-forretning har »Jernstøberen« arbejdet. Nu er hun pige i et millionær hjem.

Så er her mange store dejlige parker og de brede åbne gader med træer i. Her på det strøg, hvor jeg bor, leyer de rige millionærer i tunge kostbare stenvillaer.

Byen er ikke slem at finde vej i, thi gaderne har kun to retninger: nord og syd, øst og vest. Dem, der løber nord og syd, har navne, dem, der løber øst og vest har nummer.

Her er en mængde sorte og halvsorte mennesker, jeg ved ikke, om det passer, men der

siges $\frac{1}{3}$ sorte. De lapser sig med tøj efter alle kunstens regler. De indtager for det meste kun underordnede stillinger. Dr. Nielsen siger, at de indfødte amerikanerinder ikke er mange sild værd. De forlanger alt, men vil intet, dårligt nok dur de til at føde børn. Jeg var også ved at se mig gnaven på damerne i Boston, så slagryggede af korsetter de var, sådan en mængde overflødig og dyrt tøj, de gik og posede i. Deres hår var sat brusende op under vældige hatte så store som de største grydelåg hjemme pyntet med fjer og falske glaskirsebær. Jeg tænkte, jeg skal dog have skrevet hjem, at vore tre piger er 10 gange så klædelige end disse pyntedukker.

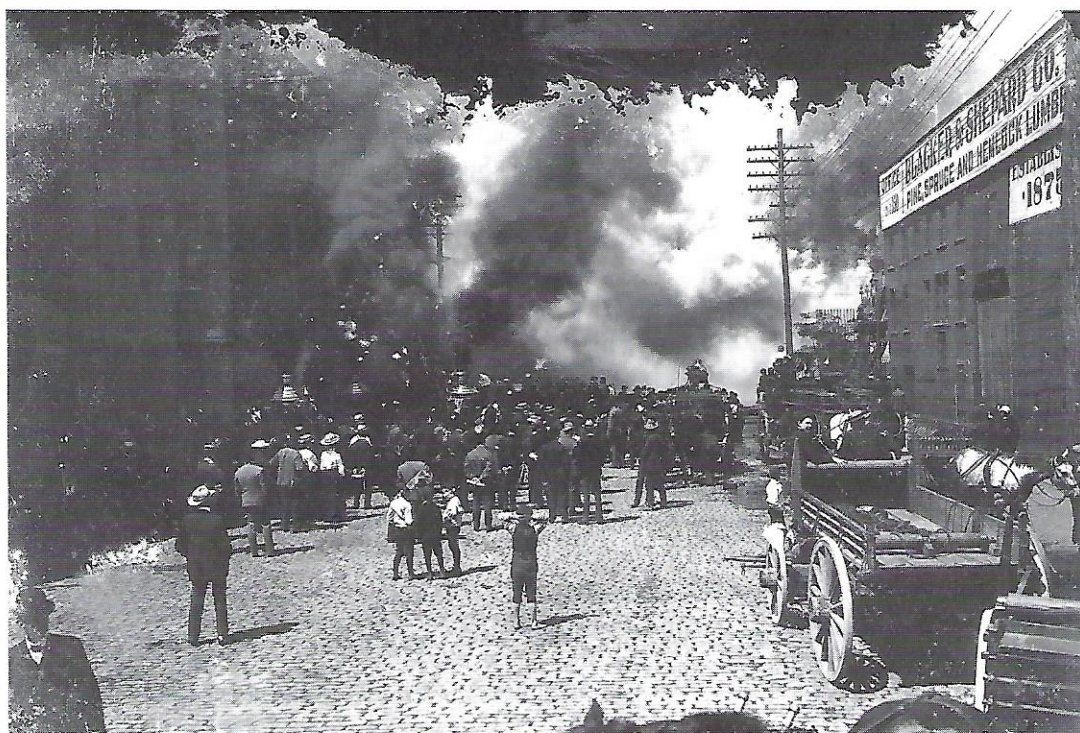
De amerikanske mænd synes jeg lidt bedre om, der er bare det i vejen, at de alle er så kedelig ens: alle i hat, alle mageransigtede, alle kun med overskæg, alle med stribet skjorte og hvid flip. Men har vi heller nogen hjemvendt amerikaner på Thorseng, med undtagelse af N. Skræder, uden at de har det fortørrede ansigt med overskægget?

Damerne her i Chicago er dog knap så slagryggede som dem, jeg så i Boston.

Som jeg har skildret de amerikanske herrer, ser jeg også selv ud nu, thi når man skal rejse, er det altid bedre, at ingen kan se, hvor grønne vi er i det store land. Havde Jens Skovfoged kommen med, var han altså kommen af med skægget.

Amerikanerne har dog mangen god skik, som er værd at efterligne. I Byerne er der badeværelser og vand-lokummer i alle husene og alt, hvad der hedder offentlige huse af den slags er ikke sådanne svinehuller som i Danmark. Jeg tror, amerikanerne er meget mere sædelige end danske, næsten pjankede, deres billedhuggerarbejder er altid overdækket med figenblade. Pastor Schok vilde ikke have noget at gøre her, i boghandlervinduerne ses intet. Amerikanerne tænder ikke piben, førend de kommer ud af restaurationen, hvor de har spist. Der kendes ingen som helst sted til drikkepenge. Amerikanerne kan gå på visit,

Ildebrand i Chicago.

Cement-gadearbejde i Chicago.

uden at de skal opvartes det mindste. De generer sig ikke ved skjortærmer eller ved shagpiben, kun få har råd til at ryge cigarer, da en ordentlig cigar er meget dyr. Der ryges ikke så meget her som i Danmark.

Her på »Dansk ungdoms hjem« har jeg det rigtig godt. Her var ikke plads til flere, men jeg fik alligevel lov til at ligge på sofaen i deres fine stue. Jeg kan gå i køkkenet og lave fotografier så frit, som om jeg var hjemme. Pigen kan ikke et dansk ord, men det går udmærket alligevel.

Disse to højskolehjem svarer meget mere til navnet end dem, der findes i Danmark. Når vi bor på et af dem, tænker vi slet ikke på, at vi er i et fremmed land. Højskolehjemmet er det fineste. Om søndagen optræder alle damer mest i silkekjoler. Deres stilling er tjenestepiger eller sypiger. Her er knapt på tjenestepiger, thi de indfødte amerikanere vil ikke den slags arbejde, lønnen er derfor fra 20 til 30 kr. ugentlig med fridag hver Torsdag efter middag og noget af Søndagen.

Nu har jeg snart været i Chicago en uge, jeg vil nu ikke være her længere. En god ven af mig fra Danmark, Jens Hvas, skaffer mig ud på en farm en 14 dages tid, hvor der ikke tales andet end engelsk, da de er indfødte. Jeg får ikke andet end kosten, når jeg kun vil blive der så kort. I aftes var jeg sammen med omtalte Hvas ude at besøge en dansker, der har drevet det til en meget god plads som første bogholder i en meget stor forretning, han har 5000 om året og kom herover som almindelig arbejder. J. Hvas arbejder med cement og har 10 á 12 kr. daglig for 8 timers arbejde. 8 timers dagen er indført her, men 8 timer kan også være nok for eks. i de store væmmelige slagterier, hvor blod og indvolde strømmer om dem.

Det skal blive godt at få fat at arbejde, thi så længe man ikke har smidt trøjen, har man ikke fornemmelsen af rigtig at være kommen til Amerika.

I kan vel undvære mig til oktober, thi ellers

kan jeg ikke se, at jeg kan nå noget. Min adresse er den samme som sidst.

Kærlig hilsen
fra Søren

J. Hvas har bestandig min adresse i Amerika, så han sender mig brevene.

d. 9. 6. 1903.

Kære fader og broder!

Ca. den 9-10 juni tog jeg med jernbane ca. 10-15 danske mil vest for Chicago ud til en amerikansk farm til indfødte amerikanere. Landet så mere frodigt ud, meget dyrket. Jeg stod af ved en station, der hedder Hinchley. Her modtoges jeg af farmeren mr. Haich, som min ven havde anbefalet mig til.

Mr. Haich så ud til at være en rigtig kraftkarl. En stor lysluden mand i 30-40 års alderen. Han lod venlig, hvad vi ikke kunde sige med ord, sagde vi med smil og gebærder. Skønt han var kørt en Svendborg-rejse efter mig, så han ud, som han lige var gået fra mark og stald. Vognen lignede manden med hensyn til properhed. Ellers var det en amerikansk ponnivogn; men de er ikke nær så praktiske som de danske. Det er meget lækre vogne, 4 hjulede med en smule æske til kasse, somme til to mand andre til 4 mand, men en 4 mands kan ikke rumme mer end en magelig bondemand i Danmark, mange af dem har himmel over sig for solen.

Mr. Haich viste mig undervejs, at de på denne flade stenløse egn med det sorte muld ikke dyrkede andet end græs, mais og havre. Maisen bliver plejet med radrenser både på langs og tværs (det er deres roemark). Husene vi kom forbi, altså gårde, thi huse med lidt jord findes her ikke, var for stuehusets ved-

kommende 2-etagede træbygninger i lidt villastil, rød eller grå malede med vinduer uden de mange sprosser. Omkring stuehuset ligger stalden og mange andre små træskure. Der var alle vegne haver med gamle frugttræer og store skyggefulde træer. Om stuehuset, popler, kastanier, birke, akacier o.s.v. Rundt om i markerne og ved gårdene står mægtige levninger af sejpiletræer, som engang har været hele hegn, nu er hegnet lavere, så at kornet kan tørres, og alligevel er der noget til at skygge og læ for kreaturerne. I stedet for at rydde hegnet, har man mange steder bare lagt ild omkring træerne og fået hegnet til at gå ud på den måde.

Vi kom hjem, og jeg forsøgte mig straks i kunsten at tage det indviklede seletøj af hestene. Jeg blev budt velkommen af husets kone og hilste på husets to børn, en dreng på 11 og en pige på 12 år. Jeg var forberedt på at træffe en lærerinde i huset, hun var der også og prima som de fleste lærerinder. Vi kom ind i køkkenet, som gerne er i en mindre tilbygning til stuehuset. Der så tiltalende ud, og for første gang skuede jeg det berømte amerikanske spisebord, et temmelig stort ovalt bord med hvid dug over, dækket med alle mulige slags dække-tøj, som ved en god aftensmad på Tåsinge. Der var mange gode ting i fadene, og som jeg senere har lært at kende nøjere. For det meste er der kød eller æg på bordet, men altid er der flere slags grøntsager. Salat, skårne varmede kartofler, radiser, en lille skål til mands af jordbær. Saft eller svedskejævning, som bruges som smør, på samme måde bruges sirup.

En stor kop kaffe og et glas vand er det første, man bliver rakt ved bordet, så noget af de ovennævnte grøntsager af hvilke der dog kun findes f. eks. 3 dele af gangen. Brødet er franskbrød tommetykt, af hvilket man ikke spiser nær så meget, som vi skulde tro. Der er altid et eller andet slags kage til dessert. Jeg må sande, hvad dr. Nielsen, Chicago, sagde: »Her i Amerika trænger vi til ske-mad!« Jeg har i de dage, jeg har været her ikke haft anden ske i min hånd end min kaffeske.

Farmerne skummer selv deres mælk og sender kun fløden til mejeriet, jeg har sagt til dem, at jeg ikke forstår, at de ikke bruger spor af anden mælk i huset end den, de kommer i deres kaffe (omtrent). Her spises kun 3 gange daglig kl. 7 1/2 morgen, kl. 12 middag og kl. 7 aften. Da jeg gerne vil hævde vort lille land med arbejde, er jeg somme tider både træt og sulten, skønt jeg står en time senere op end manden, det vil sige, jeg står op, så snart jeg vågner. Jeg har det ikke så strængt, da jeg kun skal tjene føden, fordi jeg kun kan være her så kort.

Manden er en kraftkarl og en arbejder, men det kan også nok gøres behov her, han driver ene en gård på 110-120 danske tdr. land. Til hjælp har han sin 11-12 årige søn, en kålstok af en dreng med lange lyse krøller, men en sand bi til at arbejde. Når jeg ser ham, tænker jeg på Lars Kimer, begge er de små og kun lutter sinner. Måske har han magerheden efter sin moder, som ligner et vandrende skelet. Hun har til sin hjælp datteren på 12 år. Disse børn har tidligt lært at arbejde, deres leg er nu arbejde.

Haich og søn malker køerne og skummer mælken. For tiden malker kun syv, de 4 pattes af kalve, men somme tider har han 20, der malker. Det må være trælsomt at gå og rode på den måde. Den aften, jeg kom var der 4 karle her, men næste dag rejste de, det var folk, som rejste med en høpresningsmaskine. Mr. Haich kører hver dag og renser maismarkerne. Jeg har gjort mange slags arbejde. Kløvet gammel sejt brænde, rensat den mest beskidte køkkenhave, jeg har set. Jeg har hjulpet til med malkningen, været med at rense brønd og vasket vogn (også de mest beskidte vogne, jeg har set). Farmerne er på de områder lidet propre, og Mr. Haich slet ikke proper. Gamle vognevrag rager frem af græsset, gamle maskindele, seletøj og brædder flyder overalt. Skræpper, bynker og andet ukrudt groer lige ind omkring stuehuset. Med hensyn til uorden er Haich selv også et pragteksemplar.

Trøjen, han går i til hverdag, har form efter en spidskjole, fordi alt det forreste af skøderne er slidt og reven bort. For det meste, og når vi er inde, har vi ikke andet på end den mørke skjorte og et par bukser, vi ses altid i selerne, hestene altid i seletøjet.

Jeg har kørt med presset hø til stationen og kørt omkring med fru Haich. Jeg har set dem tærskle mais her. Den render fra huset op af små staksættere og ind i maskinen af sig selv, der bliver det sidste slået af kolberne og kom så ud af en tud og render ned i nogle vogne med høje kasser. Farmerne her omkring møder med hver sin vogn og kører til købmanden med det samme, der bliver vogn og det hele vejjet, så kører man op af en skråning ind i kornmagasinet, sænker det bageste af vognen ved at sænke en lem, hvorpå baghjulene står, tager bagsmækket af, og på et minut har vi læsset et par tusind pund mais af.

Næsten på hver farm står der en klejn mølle af jern, som ikke er til andet end at pumpe alt vandet op, som bruges på farmen. Når man skal vaske vogn, så sættes en slange på pumpen, og på et øjeblik kan en nok så snavset vogn sprøjtes ren. Det lader sig også gøre ved, at en mand står og pumper.

Køerne bliver jaget ind i stalden, og malket kun morgen og aften. Manden står bare i ladedøren og kommanderer sin hund, så henter den køerne. Køerne står bunden mellem to træstolper, der står så nær, at de kan lige have halsen imellem, den ene af stolperne kan lukkes tilbage foroven. Et barn på 6 år kan lukke køerne ud og ind. Køerne kan hverken gå frem og tilbage i den slags båse. Kressen Dejn vilde ikke få brug for sine reb på køernes bagben. Malkestolen er således, at spannden også kan stå på den. Jeg skal senere fortælle noget mere om maskinerne, de har her, og kreaturets fodring.

Folk på denne egn stammer mest fra Tyskland, Karlsruhe-Baden.

Mr. Haichs gamle fader lever borte i byen ligesom den gamle færgemand, han var her i

går, han fortalte, at da hans fader drog til Amerika, var de 90 dage om at sejle over. Det ligger så langt tilbage, at kun en enkelt har været i Tyskland, og er født der.

Folkene her på egnen er meget religiøse. Vi spiser aldrig uden, at der først bliver bedt bordbøn. Kommer der fremmede, bedes de altid, om de vil bede bønnen. Nu for tiden er der ikke, men ellers skal der det meste af året være skik og brug at gå i kirke omtrent hver aften. I søndags var jeg med i deres kirke om formiddagen, om aftenen vilde jeg ikke med, da jeg kun forstår så lidt af, hvad der bliver sagt. Kirketjenesten om formiddagen var, hvad de kalder søndagsskole. Mr. Haich er leder af denne skole. Da vi kom derhen lidt før kl. 10, gik han op til den øverste ende af kirken, slog på den lille klokke, så gik alle ind i kirken og fordelte sig i hold, de ældre mænd et sted, de yngre mænd et sted, ligeså delte kvinderne sig et sted med børnene. Så bad mr. Haich en lang bøn; så ringede han igen, og præsten gik ned til de ældste farmere og begyndte at forklare skriften for dem og spørge dem ud. En gammel farmer gik til de unge karle og forklarede for dem, et par farmerdøtre forklarede for børnene, et par farmerfruer for farmerkonerne. Således var der en sand summen over hele kirken. Derefter slog Mr. Haich igen på klokken, så sang de en salme til orgelspil; så sloges på klokken, og alle drejede sig om i stolen og knælede ned og lagde hovedet mod bænkesædet. Så sloges igen på klokken, de sang igen, og derefter prædikede præsten en lang tid, bad så igen, hvor igen alle drejede sig om og faldt på knæ i stolen, dette gjorde de mindst tre gange, og desuden slog klokken mange gange, når vi skulde rejse os op, så det er ikke bare magelighed at gå til kirke der. De unge karle skiftedes ved at samle penge ind, ringe med kirkeklokken og dele hellige søndagsblade omkring.

Kirken er af træ som alle bygninger, der var ingen altertavle, og ingen anden prydelse end to faner, hvor der på den ene stod: »Altid og

Skolebørn og skole, Haich, Illinois.

alt for Jesus«, og på den anden: »Opad – Opad«, og så var der aftegnet en stige.

Denne kirkeretning er luthersk-evangelisk og har mange ligheder med Indre Mission hjemme. De anser det ikke for passende at spille kort eller danse. Her forleden aften var der en »picnic«, det er en aftenfest, som holdes af skolekredsen, og denne fest var til fordel for et orgel til skolen. Festen blev holdt på en farm ikke så langt borte. Den begyndte kl. 8. Alle kører derhen i deres lette vogne, binder hestene ved sejgpilhækken. Der var hængt en række kulørte lamper op og stillet forskellige borde, der var smykket med blomster, og hvor der solgtes sodavand, kage og det berømte Iskrem (is, fløde med syltede jordbær). Af denne handel skulde indtægten komme. Så var der et hornorkester af farmer-sønner o.s.v. Jeg kunde se, at farmerdøtrene nok kunde bevæge fødderne i takt, men danse er jo ikke passende, så jeg så, at de legede to mand frem for en enke.

Kirken er det sted, hvor de unge stifter parti. På kirkegården rejser de dyre monu-

menter. Om lørdagen gik Mr. Haich, sønnen og mig hen og plejede gravene med klippe-maskine og rive, i stedet for at bringe en lille smule orden i tingene ved gården.

På »picnic«en blev jeg kendt med en farmer Hans Jensen fra Sjælland, som indbød mig til at komme over at besøge sig nogle dage, hvilket jeg gjorde, da jeg havde været hos Mr. Haich i godt 8 dage. Jensen bor kun 1/2 mil derfra, han er gift med en sjællænder og har to børn, som taler sjællandsk. Jensen har ikke mer tyende end en svensk karl, som ikke er synderlig kløgtig og forstod intet, da han fik ham (75 kr. pr. måned. 100 kr. er ellers det almindelige for gode karle). Han har en gård i forpagtning på 120 tdr.Land, hvoraf han svarer i forpagtning 2200-2300 kr., men det er også jord af den allerbedste, sort god jord, hvor der ikke findes en sten. De forpagter kun for et år ad gangen, ca. 10 heste og plage og ca. 20 køer og lige så mange kvier og kalve, flere hundrede høns, ænder og kalkuner er den almindelige besætning på en sådan farm, som regnes for en hel gård. Farmene er

sjældent mindre end det halve. Alle disse kreaturer og maskinerne er farm-forpagterens egne. Da han flyttede her til, flyttede han med ca. 75 læs.

R. Højtes tænder vilde løbe i vand, hvis han så alle disse maskiner, her bruges, f. eks. foregår hele høproduktionen ved maskiner, de slår høet om formiddagen, om eftermiddagen kører de ind med en stor vogn, hvortil der er hængt et apparat, som river høet op i vognen, så kører de det hjem og taljer et læs af i høladden i 4 forkefulde. De har store møgvogne til 3 heste, som selv læsser sig af og spreder gødningen med det samme. Det bageste af vognen kan sænkes, og så går der ligesom en pigtromle rundt i bagenden på vognen og skiller det ad; de er gode, men meget dyre, vist omtrent så dyre som en selvbinder. Plovene er 4 hestes til at sidde på. Stude-ungkreaturet går ude hele året og sanker sig føde om vinteren af mais stænglerne. Køerne fodres inde med hø og mais om vinteren, men de er altid ude en tur hver dag. Maisen gives mange steder umalet til køerne, og det skal være det bedste, når der skal fedes med den, og det er rigtigt, at svinene ikke får andet end mejerifald og den slags ufordøjede kogødning. Jensen mener, at det betaler sig bedre at male maisen til malkekøerne. Svinene får aldrig malet mais, men det betaler sig kun at give dem af allerbedste sort.

Sørne går med deres pattegrise ca. 3 måneder, og de har ikke andet end gyldsør, som bliver fedet og solgt, så snart de har haft grise. Hele vor svineindretning hjemme er rigtig amerikansk, blot det, at vi skulde kunne lukke dem mere på græs som her.

Man rider ikke til hingst med hopperne, en mand kører omkring med hingsten, som er af de svære engelske ayershire heste. Manden kører i en lille vogn med en lille bitte hest for, og bagefter kommer vrinskeren, den tager sig mere stor ud ved siden af den lille.

På den måde kan de være så lidt folk om at drive en gård, fordi arbejdet er så delt.

Farmerne hjælpes ad ved tærskningen, (de danner en ring om den slags arbejder), så de skiftes ved at få tærsket først. Kornet bliver stående på marken, til det køres til tærskværket med det samme. Tærskværket er naturligvis et, der kommer og går igen. Maisen bjærges først på frosten.

I går d.19. Juni var jeg til hestemarked en ca. 4 danske mil fra Jensen i en temmelig stor stationsby. En god hest koster sådan noget som ca. 600 kr. Prangerne er et helt kompagni, som går hver sine veje ud fra byen og møder farmerne, hører om de vil sælge hestene. Er de til salgs, springer de op i vognen og kører med ind til byen og ser med det samme, hvorledes hestene går. Jeg så i det hele ikke en eneste hest blive mønstret som hjemme. De bliver spændt for, og så kører prangeren med og ser, hvorledes de går i tøjet.

Hans Jensen er en af dem, som længes svært efter Danmark af dem, som har været hjemme engang, men som rejste herover igen. Han ejer vist nok så meget, at han kunde rejse hjem og købe sig en lille gård, men nu har han to børn, som er opdraget i Amerika, så jeg er ikke sikker på, at de vilde blive fortrolige med Danmark. Jensen er en af dem, som Amerika vil gøre tidlig gammel, han er et lidt for blødt stof til det hårdhændede Amerika. Han kan ikke lade være at mindes, hvordan det er at være farmer i Danmark, og det er nu også adskilligt lettere og mere gemytligt at være farmer i Danmark.

Farmerens dag begynder kl. 5 med malkning og slutter kl. 7 1/2 med malkning fra-regnet 3 måltider. Er de i by, hedder det altid at være hjemme til den tid, da der skal sørges for kreaturet. De har sjældent en så god mand, at der kan gøre alt i deres sted. En tjenstekarls kår tænker jeg knap, der er så megen forskel på. De arbejder længere her, men de er mere som barn af huset.

De højeste svinepriser, de har haft her de sidste åringer, er ca. 30 øre pundet levende, de får ikke meget for deres korn, men den bedste

jord koster vel kun nok halvt så meget som i Danmark 400-500 kr. pr. tdr. land. Det kan godt være, at farmeren her lægger sig flere penge op end i Danmark, men glemte en gårdmand i Danmark sin middagsøvn, sin tid til at rette ryggen o.s.v., kunde de måske tjene lige så meget hjemme. Det falder ikke så svært at tage livet sådan her, for det, som den ene farmer har, det har den anden.

Da jeg ankom til Chicago, forbavsedes folk over, at jeg allerede kunde have lært så meget engelsk i så kort tid, (undskyld at jeg praler). Modsat de fleste siger jeg, at det er meget godt at have lært noget engelsk hjemme fra. Nu har jeg på Fredag været det meste af en uges tid i Chicago, jeg har fornemmelsen af, at jeg bliver alt for længe, men den ene dag går, uden at jeg får udrettet eller set noget i denne uhyggelige store by, hvor vi ingen vegne kan nå, uden at benytte de dyre sporvogne bestandig. Min fotografering sinker mig, men jeg har begyndt at tjene til opholdet med det. Men alt er dyrt, jeg må give det meste af 10 kr. for en ordentlig hat.

På Torsdag skal jeg med til en dansk velkomstfest for skuespiller Fjelstrup. Det koster 7 kr., men jeg optræder som fotograf og kan måske tjene dem og mange til, det er de fineste i Chicago af danske, der kommer. Dr. Nielsen tager mig med. Havde den fest ikke været, var jeg allerede i dag d. 24. Juni rejst til Ludington, Michigan, til Per Nielsens Anders og de andre der. Det blev et øsende regnvejr, inden vi kom hjem fra marked. Vi havde intet tøj taget med for regnvejr. Det er det eneste, Hans Jensen har mod egnen, vejret slår så pludseligt om, stærk varme, stærk kulde o.s.v. Mutter Jensen sad på vognen og jamrede sig over sine mange ællinger og kyllinger, thi så snart mand og kone tager ud, er der ingen hjemme til at tage vare på noget. Svenskeren, de har, som ellers er så flink, har ikke mere forstand end nok til, at han selv går i tørlæ. Adskillige små kræ havde også mistet livet. Jeg har endnu

ikke oplevet noget af deres slemme tordenvejr, jeg har hele tiden syntes, at her var en dejlig varme.

Ikke langt fra H. Jensens farm boede en anden dansk farmer, Christensen, fra Thisted gift med en jyde. Jeg gik over markerne der over, hvor alle har travlt med at radrense maismarkerne; da jeg kom til farmen, var kun konen hjemme, hun var i færd med at vaske, jeg blev stående i haven og gav hende »Danmark dejligst vang og vænge«, og da hun hørte, jeg var den danske, som var kommen hos Mr. Haich, var jeg svært velkommen. Jeg hjalp hende med at passe den lille 3 måneders pige og sinke hendes arbejde med dansk snak, hun og hendes mand var rejst der over for 15 år siden. Manden og karlen kom så hjem til middag, og vi fik os en god middagsmad, han viste mig sine svin, kreaturer og forklarede mig maskinerne. Hans forpagtning var således, at han skal dele halvt med ejeren af farmen. Men redskaber og kreaturer er hans eget. De kom tomhændet derover, de har det godt her, de har 5-6 ukonfirmerede børn, de tænker ikke på at vende tilbage til Danmark således som Jensens. Måske deres minder ikke er så lyse der fra. Manden og karlen måtte straks efter middag igen ud at pløje mais, den skal have 3 overgange før høhøsten i næste uge. Jeg smed trøjen, hjalp konen at trække vaskemaskinen og fuldføre vasken. I stedet for vaskekonernes kaffe lavede hun os citronsodavand, vi drak gamle Danmarks skål, jeg fik adresser og hilsener til hjemmet. Da jeg var kommen over pigtrådshegnet om haven, blæste jeg »Den gang vi drog af sted«. I løbet af få timer var vi bleven gode bekendte, næsten venner.

Jeg håber, jeg med dette brev kan nå at lykønske dig fader. I lader nok svogerens høre fra mig.

Gem mine breve, thi jeg skriver ikke andet op. Send mig adresser, hvis der er flere at få derhjemme, nu på Fredag begynder jeg at rejse omkring efter dem.

Ludington, Michigan.

Jeg har ingen breve fået fra eder endnu. Jeg skriver i dag til godsforvalteren, at han skal komme her over; jeg kan nok være tolk nu.

Kærlig hilsen
Søren

Ludington 30. Juni 1903.

Kære fader!

Sidst jeg skrev til eder, fortalte jeg, at jeg atter var kommen til Chicago for at få mere at se af byen. Jeg var der denne gang i 8 dage til, men pakkede så mit gode tøj sammen og rejste med damper, jeg tænker ca. 40-50 mil op af den store indsø, Chicago ligger ved, jeg rejste med fornemmelsen af, at jeg heller ikke denne gang havde set stort af den vældige by. Jeg

nåede ikke at få set de store høstmaskinfabrikker McCormick og Deering, hvor flere tusinde mand arbejder, der imod så jeg en vældig jernbanefabrik (Pullmann). Jeg så et hestevæddeløb og tog et billede af det. Jeg var ude og se en af deres pragtfulde kirkegårde, det er som at gå i en dejlig have, der er dejlige græsplæner med langt mellem gravene, dejlige træer, køreveje, og ind i midten slyngede sig en lille sø. Der var store, fine monumenter, men de gav ikke indtryk af kirkegård, thi der var sjældent noget kors på dem. Det skal være dyrt at dø i Amerika, hvad der heller ikke er så underligt, de har også den skik, at den døde hentes af en ligmand, som tager dem et sted hen og vasker dem og kører dem tilbage til hjemmet igen.

Jeg beså endnu en gang de store slagterier, var inde i rådhuset og et par af de fineste hoteller. Jeg gik til tops af det ene med en elevator (kostede 1 kr.) for at se byen, men intet kunde vi se, den var indhyllet i en eneste

røgsky, som vi ikke ser noget til på gaden. Jeg var i en engelsk kirke og hørte deres dejlige sang. Da vi gik ud, blev vi trykket i hånden af kirkebetjenten, der bad os komme igen. Jeg var til foredrag i Højskolehjemmet og hørte en forstander Dorf fra Nysted Højskole, Nebraska, og bedre foredrag hører vi ikke hjemme. Her er overalt i Amerika så mange danske, at vi tit glemmer, at vi er i Amerika. Jeg så også Chicago ved lys. En kammerat, som har faret Amerika over, både i og under jernbanevogne, gik med derned. Vi gik igen-nem Kineser gaden; der ser næsten bedre ud end hos de sorte. Kineserne arbejder mest i vaskerier.

Chicago har også deres Holmensgade. Vi gik ind et sted og drak os et glas øl, gik så ind i et værelse ved siden af. Hele stuen var fuld af mandfolk, nogle halvfulde, andre ikke, midt på gulvet gik adskillige nøgne kvinder kun indhyllet i et aldeles gennemsigtigt slør, mens jeg var der, kom der også en uden det allermindste på. Mandfolkene tog dem i øjesyn, akkurat som når de ser på kreaturer til et marked, og der var noget for enhver smag. For første gang så jeg nøgne kvinder, og det for-bavser mig, at det ikke var mere nervepirrende. Al den hemmelighed, der gøres ud af den ting, virker bare til, at de unge går med hid-sende forestillinger, som vilde være mindre, hvis de virkelig fik lov at se bag sløret. Da vi havde set lidt på dem, gik vi ganske rolige ud af døren. Han kunde også have vist mig et værre sted, hvor kvinderne har drevet det til, at de kan ryge cigarer med deres kønsdel o.s.v., men vi følte os ikke tilskyndet til at give et par kr. for den slags svineri. Han havde set det. Han er fra Lolland.

En morgen kl. 3. kørte jeg rundt med ham i byen og solgte mælk, jeg har et billede af ham og hans mælkekøretøj. Da jeg rejste ud til farmeren, hjalp han mig af sted.

Endnu har jeg ikke savnet hjælp i nogen retning, folk er storartet elskværdige. Jeg har en fornemmelse af, at jeg ikke nær vil nå alt

det, jeg skal til Efteråret; thi så mange vil have, at jeg skal besøge dem og blive hos dem, at jeg ingen vegne kommer. Stil derfor bare ikke an med for meget kreatur, thi jeg tænker ikke, jeg kan nå hjem før i November eller December, hvis du da mener, du kan undvære mig så længe. Pigerne må jo skiftes ved at have min seng. Jeg længes snart efter at høre fra eder, om alt går så glat for eder som for mig.

Om Lørdag aften d. 27. juni sejlede jeg altså fra Chicago til Ludington, hvor Per Niensens Anders lever, Morten Skrædermand, hvor Morten Bylou rejste til. Marius Mortensen fra Lundby og hans søster. Hans Peder Møller, som var hjemme sammen med Kristian Smed, bor her og har »salon« (på dansk: ølforretning). Ham havde jeg egentlig sigtet efter; men da jeg blev klar over, at de unge tåsingere boede i pensionat hos en god gammel tøsing, Hans Degn fra Vårø, slog jeg mig ned blandt dem. I kan tro, der er ingen mangel hverken på husrum eller elskværdighed. Jeg tror, at selv herovre har dit navn en stærk anbefaling for mig. H. P. Møller har flere gange sagt, at du skulde have taget denne tur med, og hvis du vil komme, så vil han modtage dig i New York ca. 200 danske mil her fra. Og at Jens Skovfoged ikke tog med, kan han ikke forstå. På anden klasse kunde han også sagtens have gjort det, her i Amerika rejser vi alle på anden klasse, her er ingen 3. klasse.

Hvor det fryder mig at være ombord på denne damper på Michigan søen. Der følte jeg ingen trang til at give 3-4 kr. for en sove køje, thi jeg lagde mig på de bløde gulvtæpper og sov sødelig eller i de bløde sofa stole. Selvfølelsen skriger, når der således ikke findes nogen afspærret plads for den finere sort.

Ludington er en by så stor som Svendborg, og her bor mange danske, især er her mange langelændere.

Om Søndagen var her samlet måske 500 til fest for deres kirke, som har bestået i 25 år.

Ludington 1903.

Ludington 5. juli 1903.

Ludington.

L. Larsen, Ludington, 5. juli 1903.

Der blev holdt foredrag i den danske forsamlings-sal, og der blev bispist 2 gange ved lange borde i den, for maden var givet af de danske i Ludington. Jeg lod mine danske billeder gå rundt i forsamlingen. Anders Nielsen og mig blæste melodier. Den danske sangforening sang. Jeg blev præsenteret for mange gamle-lands folk, men det er svært at huske forskel på alle de overskægsansigter. Der var et par stykker, som absolut vilde have, at jeg skulde komme ud at besøge dem. Den ene er Hans Thomsen fra Lundby (lige gammel med Anders Skræder). Hans Thomsens kone har tjent hos Hans Lolk. Han har en farm på ca. 140 tdr. land, og han var så ivrig på, at jeg skulde komme, at han vilde køre 3 danske mil efter mig. Bliver det godt vejr i morgen kører H. Møller og jeg derud og flere steder.

K. Hansen Degn har en meget betroet stil-ling som leder af skovhugning for en stor sav-mølle. Han er kun hjemme om Søndagen. Hans kone er en rigtig god bedstemoder at se til, hun har nok at gøre med vi mer end 20 hungrige mand. Hun er fra Langeland. Ved et amerikansk bord hedder det altid »hjælp dig selv«, men hun kan ikke lade være med at sige på gammel dansk, i hvert fald til mig: »Hvad kan du lide, tag nu, hvad du synes om o.s.v.«. Er han ikke kommen endnu den lille Andru (Anders Per Nielsen), hører jeg hun siger.

Det er forbavsende med alt det, der er på bordet her. Hver gang mere end der står på noget gildebord hjemme. Sul i massevis og mange slags store tykke lagkager, grøntsager og vældige kaffekopper fulde. Men det bliver nok noget ensformigt, thi ikke en eneste dag spor af skemad, som doktoren sagde. Karl Skov siger, den tørre mad er den bedste, her var et paradys for ham og Per Dave; thi hver morgen bliver bagt en stabel pandeka-ger, jeg spiser pandekager 3 gange daglig. Øl eller mælk ser vi aldrig. Hvis det ikke var således, at alt til bordet kommer færdigt ind af døren, på kødet, kartoflerne og pandeka-gerne nær, kunde sådan en gammel kone og

en lige ankommen finsk pige ikke klare for alt det.

Enhver arbejder har et så veldækket bord, de har mest deres egen lille trævilla, og overalt, hvor vi kommer hos sådan en ganske almindelig arbejder, ser der ud, som der er anderledes velstand end hjemme. En arbejder tjener her i 10 timer ca. 1 1/2 dollar = 6-7 kr., men når vi lader være med at gøre det til danske penge, så kan han få meget for sine 1 1/2 dollar. En arbejders dagløn for 10 timer er ca. fra 1 1/4 til 1 1/2 dollar, men for 1 1/2 dollar kan han købe 8-10 pund smør (dog 1 engelsk pund er 1/10 mindre end 1 dansk). Han kan for en dagløn købe et par gode arbejdssko - eller en arbejds-klædning, på 5 dage kan han tjene sig til et sæt søndagstøj, på 15 dage kan han tjene sig til en almindelig god cykle.

Det er på egen kost, de har 1 1/2 dollar, altså kan de lægge sig 6 dollar op om ugen. Pigelønnen her i Ludington er ikke mere end 3 dollar og kosten om ugen, men i større byer kan dygtige piger få 6-7 dollar. Den almindelige karleløn ude på landet her i Michigan er ca. 200 dollar og kosten. I Illinois 50-100 dol-lar højere. Her i Michigan som i Illinois er far-merne omtrent ene om arbejdet. Har de en farm på 125 tdr. land (dansk), har de en karl. Men det er ikke underligt, de sparer på arbejds-lønnen, når de skal sælge 6-8 pund smør eller 12-15 pund kød eller flæsk eller 6 skp. havre eller 4 skp. Hvede, før de har en dagløn. En ko bringer dem kun 40 dollar eller 40 dag-lønne. Det skal være en meget god hest til 150 dollar.

H. P. Møller lånte et køretøj og kørte mig 12 mil nordøst ind i Michigan-landet. For 20-30 år siden var hele Michigan et eneste stort skovland. Den gang, de begyndte at farme her, kastede de store træer og brændte hele stadsen. Nu fældes derimod de gode træer, barks af og flådes om vinteren ned ad floder-ne til byerne, hvor savmøllerne ligger. Spoltene (tåsinge-udtryk for: stubbene) og det dårlige træ brændes op, så harver de med fje-

Drugstore, Ludington.

Ludington. (Iflg. Valdemar Jensen ses Anders P. Nielsen fra Vornæs dansende i midten).

dertandsharve og begynder at så det. Den slags rydningsarbejde så vi, da vi kørte ud ad i landet.

I lavningerne og levningerne af skovene, hvor der endnu ikke er ryddet af vejen, trasker køerne omkring med klokker om halsen. Om aftenen hører vi overalt denne klokkeklang, og da ser vi utallige lysglimt af selvlysende fluer, der kaldes lyn fluer.

Det tog tid at nå ud til Hans Thomsens farm, thi omkring ham bor der en hel hoben af danskere, som alle har smukke farme med frodig havre, kløver og hvedemarker. Både hvor vi stoppede og ikke stoppede, gav jeg dem en melodi på hornet, en dansk, norsk eller svensk alt efter nationalitet. Da vi havde kørt den halve vej, holdt vi ind hos en høker R. Løkkeby fra Frellesvig på Langeland. I den stegende hede gjorde det godt at blive opvarmet med et glas hjemmelavet citron limonade, noget en farmerkone laver på et øjeblik, og som vi næsten bliver opvarmet med overalt. Øl har jeg fået en gang, og det var på den næste plads, vi holdt an hos en sjællandsk smed, Niels Christoffersen, Nordrup, Slagelse. Han havde 9 børn og dog en trivelig kone af den Vilhelm Beckske retning. Beck hænger på væggen. Tæt ved denne smed ligger Kristian Smeds farm, og lige overfor ham lever en farmerkone, som har tjent hos os, og som jeg skal hilse mange gange fra. Hun hedder Ane Andersen fra Stjoul. Hun var først gift med en broder til Kristian Smeds kone, nu er hun gift med en enøjet gigtlam svensker. De har en nydelig farm og en god søn, men vi har også måttet slide for det, sagde hun. Vi rejste herover med bare hænder, og nu har vi arbejdet os frem, så vi skylder ingen noget. Hun husker endnu, at Karen Marie græd, da de kom efter hendes klædeskab.

Kristian Smeds enke aflagde jeg et visit, hun er jo søster til Ane Vejs fra Bjernemark. Ikke langt der fra besøgte jeg også Kristen Vej fra Horse Skov, som også har arbejdet sig op til selvstændig mand. Jeg har en hilsen til

Sofie Højs fra ham. Han vilde bilde mig ind, at i den gård bliver der aldrig mere end 2 børn, det har der ikke været langt tilbage. Også han er lam af gigt i 50 års alderen.

Hos Hans Thomsen blev jeg natten over. For 9 år siden købte han disse 120 tdr. land (dansk) skovland og gav 1.120 dollar for det altså 4.200 kr. Nu har han og hans voksne sønner fået ryddet de 40 tdr. land, fået bygget et stort smukt træhus til stuehus og ligeså udhus. Det forbavser mig, at de kan så fint selv, men de kører bare nogle af deres træstammer til Ludington, og der bliver det lavet til på maskiner, som det lige skal slås sammen. Nu vilde han ikke sælge sin farm for 6 gange så meget. Prisen på land her er også gået op til det dobbelte.

Hans kone Ane Traunes fra Bregninge sender en hilsen til Jørgen Madsens. På tilbagevejen blev jeg råbt ind af en ung kone, en Ane Nielsen fra Tang Aa; som jeg har en hilsen fra til Fru Ane Sørensen Drost. Hos hende var syv farmerkoner samlet med det formål at sy basartøj for at få en kirke bygget, som disse 7 familier arbejder i at få rejst blandt de danske der. Disse 7 fruer udgør en kvindeforening, de skiftes ved at modtage hinanden en gang om måneden.

Enhver af farmerne tilbød at køre for mig til Ludington, men jeg undslog mig, thi jeg ville hellere køre med præsten hjem. (Han kører de 10-12 mil ud i landet 2 gange ugentlig og holder skole). Jeg vilde hellere køre med ham; thi jeg vidste, han var mere alsidig end farmerne, hvis interesser drejer sig mere om farmeriet. Præsten hedder Gregersen, han var friskolelærer i Danmark (rejste så for 7-8 år siden herover og tog præsteuddannelse). Han er en meget berejst mand, har f. eks. været i Kansas, hvor Kristian Stenners søster lever og roser meget landet der. Han sagde, at hvem af danske, der kommer her over og ikke kommer i forbindelse med de danske foreninger eller kirken, bliver sløve eller går til grunde. Ellers talte vi mest om fælles bekendte i

Ludington, 2. juli 1903.

Petie's farm, Ludington 2. juli 1903.

Danmark. Og så til sidst kom vi ind på vor forskellige opfattelse af det religiøse. Ludington er ikke større by end Svendborg, og dog er her ca. 20 kirker med ikke så lille kirkegang. At være præst her er ikke nogen stor stilling eller sikker.

Den 4. Juli er Amerikanernes nytårsdag. Da bruger både gamle og unge masser af fyrværkerisager midt på gaden. I byens centrum var rejst en stor firkantet platform. Hvorpå byens fineste orkester spillede, og hvor der gaves forskellige humoristiske scener og sange og fine akrobat kunster. Her er en redningsstation, som gav en forestilling om, hvorledes det går til at redde mandskabet på et forlist skib. Om aftenen var der stort fyrværkeri, som de forskellige handlende havde skænket.

Den 8. Juli sejlede jeg fra Ludington tværs over Michigan søen til Milwaukee. Der ville jeg købe mig en cykle og så på den gå igennem staterne: Wisconsin - Iowa - Minnesota; men jeg tænker, jeg endnu en gang kommer til at gå til Chicago for at få 15 dollars, som jeg har tilgode for billeder, jeg har lavet ved danskernes modtagelse af skuespiller Fjeld-

strup. Jeg skal også have købt mig en del fotografistof. I Ludington kunde jeg ikke få, hvad jeg skulle bruge, ellers kunde jeg have tjent penge der. Jeg tror, jeg vil se mere, når jeg cykler. Anders Per Nielsen tog os en dag på en cykletur ind i landet for at se de store ferskenhaver, Michiganlandet er sandet, derfor godt til frugt. Vi havde en fornøjelig tur, (vi kom godt fra at stjæle kirsebær i en have). Landet var meget bakket og meget smukt. I Ludington er 3 store savmøller og et stort saltværk. Saltet ligger 2.200 fod nede, der er boret et hul der ned, hvor i gennem vand ledes ned og opløser saltstenen, det pumpes så op og koges.

Jeg har fået brev fra eder og ser, at I fester godt og har sejret ved valget. I dag er det den 9. Juli. Til lykke fader! jeg overværer festligheden i frastand. Hvis I ikke venter mig alt for snart, kan jeg måske gå over det stille ocean hjem. Synes du om den vej. Peder?

Send brevene efter Chicago adressen.

Kærlig hilsen
Søren

Ludington d. 6. juli 1903.